

**ПРОФЕСИОНАЛНО-ПРАКТИЧЕСКАТА ПОДГОТОВКА НА СТУДЕНТИ БЪДЕЩИ
УЧИТЕЛИ ПО БИОЛОГИЯ В СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ” – АНАЛИЗ И ПЕРСПЕКТИВИ**

Ася Асенова¹, Камелия Йотовска², Маргарита Боянова³

*Софийски университет “Св. Климент Охридски”, Биологически факултет, Катедра
Методика на обучението по биология, бул. Драган Цанков № 8, 1164 София, България*

¹ e-mail: asya_asenova@yahoo.com; ²e-mail: kami_yotovska@abv.bg; ; ³e-mail: rita@biofac.uni-sofia.bg

**PROFESSIONAL PRE-SERVICE BIOLOGY TEACHERS TRAINING IN SOFIA
UNIVERSITY "ST. KLIMENT OHRIDSKI"- ANALYSIS AND PERSPECTIVES**

Asya Asenova¹, Kamelia Yotovska², Margarita Boyanova³

*Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Faculty of Biology, Department of Biology education, 1164
Sofia, 8 Dragan Tsankov Blvd.*

¹ e-mail: asya_asenova@yahoo.com; ²e-mail: kami_yotovska@abv.bg; ³e-mail: rita@biofac.uni-sofia.bg

ABSTRACT

In this paper we analyze the main aspects of the pedagogical professional practices for biology teacher in higher education concerning with their nature and functions, specific approaches, potential and limitation in educational process. We determine some difficulties that pre-service biology teachers encounter in their professional practice. Based on this analysis we created a system of criteria and indicators for assessing pedagogical knowledge, skills and competencies of students - pre-service biology teachers.

Key words: pedagogical practices, key competencies, quality system teacher assessment

Отнесено към професионалната подготовка на бъдещите учители по биология, практиките като цяло встъпват в качеството си на средство за овладяване на професионално-педагогически умения, навици, опит и начин за развитие на педагогическо мислене и прилагане на теоретичните знания в практическата дейност.

Организирането и провеждането на практическото обучение на студентите - бъдещи учители по биология се реализира чрез следната система от педагогически практики: хоспетиране (упражнения по методика на обучението по биология), текуща педагогическа (ТПП) и преддипломна педагогическа практика по биология. Като цяло основните цели и задачи на тези практики са свързани със следното:

- формиране на знания и умения свързани със структурата и съдържанието на образователния процес по биология в училище, с особеностите на работата на учителите по биология, класния ръководител и администрацията на училището;
- приложение на основните педагогическите форми на процеса на обучение по биология и организиране на адекватни образователни взаимодействия с учениците;
- формиране на умения за планиране, провеждане и анализ на различни видове учебни и извънучебни занятия по биология, като използват най-ефективните методи на обучение, възпитание и развитие;
- придобиване на начален опит за организиране на научно-методическа работа, опитно-експериментални форми на педагогическа дейност по биология;
- анализиране на опита на базови учители по отношение на най-ефективните прилаганите от тях похвати и методи на обучение в контекста на биологичното образование, както и прилагане на индивидуален подход при работа с учениците и техните родители.

Професионално - педагогическата подготовка на бъдещите учители по биология започва с хоспитиране, следва текуща педагогическа практика и завършва с преддипломна педагогическа практика. В Таблица 1. е направен сравнителен анализ на различните видове педагогически практики по биология по ключови критерии, които са посочени в литературата.

Таблица 1. Сравнителен анализ на педагогическите практики по биология.

Основни признаци	Хоспетиране по МОБ	ТПП по биология	Преддипломна практика по биология
Специфика на практиките	Наблюдение и анализ на часове по биология в реална учебна среда. Инструментарий на студентите: протоколи за наблюдение, примерни казуси и ситуационни задачи.	Наблюдение и анализ на други студенти провеждащи часове по биология и самостоятелно включване в дейности. Инструментарий на студентите: протоколи за оценка.	Самостоятелна дейност в училище – усвояване на основните професионални функции в рамките на определен във времето стаж. Инструментарий на студентите: методически разработки; обобщена матрица за проверка и оценка нивото на знанията, уменията и компетентностите на бъдещия учител; оценъчна карта, отразяваща мнението на базовия учител за работата на студента; система от критерии за оценка на методичните разработки; рефлексивна карта за самооценка на всеки студент.
Характер и форма на дейностите	Репродуктивна дейност. Групова.	Продуктивна дейност (планирана с помощта на преподавателя). Групова и индивидуална.	Продуктивна дейност (планиране, организиране в голяма степен самостоятелно). Индивидуална.
Активност на студентите	Слаба. Предимно групова. Под ръководство на преподавател	Висока. Предимно индивидуална и от части групова.	Най-високо равнище на самостоятелна, индивидуална дейност.
Организация на дейностите	Наблюдение, дискусия, анализ на методическа единица по биология проведена от базов учител.	Планиране и провеждане на две методически единици по биология от всеки студент.	Планиране и провеждане на система от методически единици по биология в рамките на нормативно определен стаж.
Взаимоотношения с учениците	Ситуативни, формални	Предимно формални	Формални и неформални
Ръководство	Пряко от преподавателя-методик	От пряко към косвено	Косвено
Очаквани резултати	Усвояване добрия педагогически опит.	Придобиване на самостоятелен опит за провеждане на процес на обучение по биология.	Придобиване на самостоятелен опит за осъществяване на цялостната педагогическа дейност.
Времетраене	Теми от биологичното учебно съдържание.	Един ден през учебната седмица на седми семестър.	В продължение на около шест седмици в последния семестър на обучението.

Проверката и оценката на знанията, уменията и компетентностите придобити по време на практиките са съществен елемент от цялостната професионална подготовка на бъдещите учители по биология. Най-общо обратната връзка дава информация за това доколко студента покрива поставените цели и задачи, доколко успешно прилага усвоените функции на педагогическата дейност и специфики на обучението по биология, успешни ли са взаимодействията с учениците, как се вписва в класната стая и училищната среда, прилага ли обективно контролно-оценъчния компонент в процеса на обучение по биология и т.н. Ето защо от изключително значение имат ясно и конкретно формулирани система от критерии и показатели за оценка на педагогическите умения на студентите.

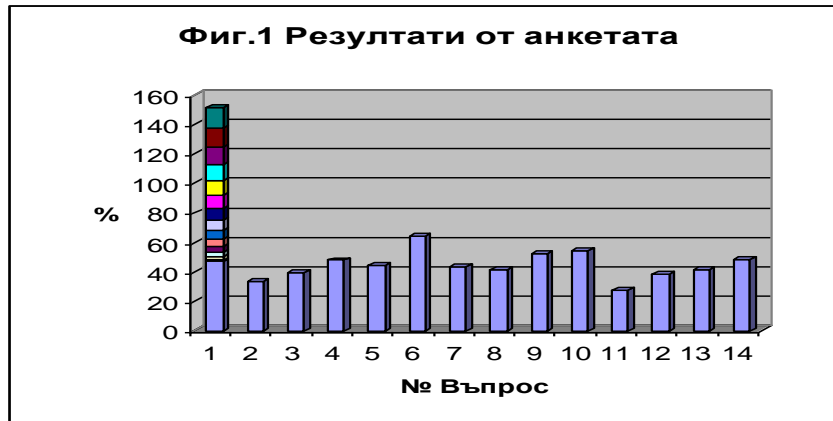
Според Г. Бонева в най-общ план оценката на постиженията на студентите може да се ориентира в следните направления: притежава ли студентът необходимите теоретични знания – общонаучни, частнонаучни, педагогически, психологически, методически и др.; умее ли да управлява учебната работа и другите дейности, характеризиращи работата на учителя; има ли трудности при реализирането на педагогическата дейност и от какъв характер са те; равнище на общи умения (за работата като педагог, учител) и специфични умения за работа по съответния учебен предмет; работа с изоставащи и надарени ученици, индивидуализация и диференциация на работата в урока и извън него (2).

Въз основа на така посочените насоки предлагаме следната система от критерии и показатели за оценка на практическата дейност на бъдещите учители по биология в рамките на текущата им практика. В съответствие със спецификата на този тип практики предложената от нас система от критерии обхваща два взаимосвързани етапа от цялостната дейност на студента - предварителна подготовка и провеждане на конкретна методическа единица по биология.

Таблица 2. Система от критерии за оценка на текуща педагогическа практика по биология

<p>Етап на предварителна подготовка за урока по биология</p>	<p>Критерии за оценка (ключови аспекти): умения за целеполагане- адекватност на целта спрямо учебното съдържание и особеностите на учениците; умения за формиране, стимулиране и мотивация за учене на учениците; умения за анализ на учебното съдържание в съответствие с определена система от критерии; умение за ефективно организиране на учебно-познавателната дейност на учениците в съответствие с целите; умения за диференциране на учебните задачи в зависимост от индивидуалните особености на учениците; умение за планиране на разнообразни методи, форми и средства на обучение; умение за поставяне на ясни критерии и показатели за оценяване на постиженията и т.н.</p>
<p>Етап на провеждане на урок по биология</p>	<p>Критерии за оценка (ключови аспекти): приложение на съдържателен и поведенчески аспект на целта; ефективност на мотивационния етап в конкретния урок по биология; демонстрация на общобиологична подготовка; умело ориентиране в структурата и композицията на урока (макро и микро структура); адекватно планиране на времето за отделните етапи на урока; оптимален избор на методи на обучение и тяхното приложение по време на час; осъществяване на нагледност, използване на нагледни средства; прилагане на разнообразие на методи, форми и средства за контрол; обективност при оценяването; организиране на ефективно педагогическо общуване и т.н.</p>

С цел да установим основните затруднения, които студентите срещат при реализирането на педагогическите практики по биология, проведохме анкета (Приложение 1) в периода на учебната 2012-2013 г. със следните специалности: „Биология и химия”, „География и биология”, 3 и 4 курс, редовно обучение както и със студенти от следдипломна квалификация в рамките на СУ „Св. Кл. Охридски”, Биологически факултет.

В изследването взеха участие общо 71 студенти. Резултатите от направеното изследване сме представили графично на Фиг.1. След обстоен качествен и количествен анализ на отговорите на студентите обобщихме и изведохме основните насоки по отношение проблеми свързани с професионално-практическата им подготовка, а именно: не умение да разпределят времето в часа като цяло и за отделните етапи от дадена форма на организация по отношение на конкретни задачи и дейности; планиране на сравнително малко или много задачи, което се отразява на цялостната работа на учениците; неумение да съчетават собствената дейност с осигуряване активността на учениците; проблеми при формиране, стимулиране и мотивация за учене на учениците; неумение за работа по време на часа само с всички ученици; проблеми с организацията по време на часа - доминират колективната и индивидуалната, за сметка на груповата дейност, работата по избор и по интереси; проблеми при използването на съвременни технологии в час по биология; проблеми при организиране на интерактивни методи на обучение по биология, дължащо се на липса на достатъчно методически знания; ниско ниво на владеене на специфично-научния понятиен апарат на биологията; неумение за прилагане на различни стратегии при решаване на конфликтни ситуации възникнали в час по биология; проблеми свързани с обективното оценяване и прилагане на различни форми за оценка и контрол на учениците по биология.

Така посочените проблеми могат да се групират в три основни направления: проблеми свързани с адекватното планиране на цялостния процес на обучение по биология; проблеми свързани с конкретната реализация на отделна методическа единица по отношение на макро- и микроструктура в съответствие с планираните индикатори и критерии, както и проблеми свързани с приложение на ключови компетенции на учителя по биология при организирането на цялостното педагогическо общуване в час по биология.

Всичко посочено до тук налага извеждането на посочените проблеми като акцент в професионалната подготовка на бъдещите учители по биология. Необходимост от детайлно анализиране на учебните планове за подготовка на бъдещи учители в светлината на посочените бариери, което ще допринесе за повишаване на качеството на подготовка на бъдещите учители по биология.

Педагогическите практики на студентите - бъдещи учители по биология са форма на професионално обучение във висшите училища, която представлява съществена и органична част от цялостния процес на подготовка на бъдещите специалисти. Именно в хода на различните форми на професионално обучение, в рамките на педагогическите практики се формира професионално-личностния профил на бъдещия учител по биология. Ефективността на планирането и провеждането на педагогическите практики е свързана с гарантиране на високо качество на подготовка и успешна реализация на бъдещите учители по биология.

Литература:

1. Асенова А., К. Йотовска, 2011. Ключовите компетенции на учителя по биология в контекста на електронното обучение, изд. Д. Убенова, С.
2. Бонева, Г., 2004. Професионално-практическата подготовка на студентите-бъдещи начални учители, изд. „Бойка”, В. Търново, 155-156

Приложение 1

АНКЕТА

Цели на анкетата: Да установи мненията и отношенията на изследваните лица (студенти - стажанти по биология) по отношение на: основните проблеми и бариери, които те срещат при предварителната подготовка, провеждането и оценяването на стажантските практики по биология; проблеми свързани с материално - техническото осигуряване на практиките; основните трудности, които практикуващите студенти срещат по отношение на планирането, провеждането на различни типове методически единици по биология.

I. Запишете какви основни административни, организационни и съдържателни трудности срещате при реализирането на практиките по биология?

- а) административни-.....
- б) организационни-.....
- в) съдържателни трудности- .....

II.С кои от по-долу изброените трудности бихте се съгласили по отношение на вашата практика по биология:

1 – не съм съгласен; 2- по-скоро несъгласен; 3 – нямам мнение; 4 – по-скоро съгласен; 5 – напълно съгласен

1. Трудност при разпределение на времето в часа като цяло и за отделните етапи на процеса обучение, задачи, дейности.
2. Трудности при формулирането на цели по дадена тема съобразно учебната програма.
3. Неумение за адекватно формиране, стимулиране и мотивация за учене на учениците.
4. Неумение да се използват разнообразни педагогически форми на образователните взаимодействия с учениците,
5. Трудности за планиране, провеждане и анализиране на различните видове учебни и извънучебни занятия, при което се използват най-ефективните методи на обучение, възпитание и развитие;
6. Трудности за провеждането на опитно-експериментални форми на педагогическа дейност;
7. Трудности при диференциацията на задачите за всеки етап от урока и съобразно възможностите на учениците;
8. Проблеми с организиране на индивидуална работа с учениците.
9. Работа по време на часа само с отделни ученици, обикновено тези, които проявяват активност;
10. Неумение да се оказва помощ на изоставащите ученици;
11. Затруднения в използването на своеобразния речник, характерен за науката и съответно на неговите конкретни измерения при съответния учебен предмет, тема, клас и възраст;
12. Затруднения в използването на иновативни методи на обучение;
13. Трудности, свързани с адаптацията на иновациите в контекста на конкретно учебно съдържание.
14. Трудности при прилагането на разнообразие на методи, форми и средства за контрол.